

DOSTLUK ÜZERİNE

Kategori: Etik ve Felsefe

Yazar Hakkında Bilgi

Cicero (MÖ 106 – MÖ 43), Roma Cumhuriyeti'nin en ünlü hatibi, devlet adamı, hukukçu ve filozofudur. Antik Roma'da politik yükselişini hitabet gücüne borçlu olan Cicero, konsüllük makamına kadar yükselmiş ve Catilina komplosunu bastırarak "Vatanın Babası" unvanını almıştır.

Yunan felsefesini Latin dünyasına taşıyarak Stoacılık ve Şüphecilikten beslenen özgün eserler kaleme almıştır. *Dostluk Üzerine*, *Yaşlılık Üzerine* ve *Ödevler Üzerine* gibi yapıtlarıyla Batı düşünce tarihini derinlemesine etkilemiştir.

Cumhuriyetçi rejim ve hukuk devleti ilkelerinin amansız bir savunucusu olmuş; Jül Sezar'ın diktatörlüğüne ve ardından Mark Antony'ye karşı çıkmıştır. Siyasi mücadeleleri sonucunda Mark Antony'nin emriyle suikaste uğrayarak hayatını kaybetmiştir. Latin edebiyatının ve retoriğin en büyük ustalarından biri kabul edilir.

Kitabın Konusu ve Ana Fikri

Kitabın Konusu

Marcus Tullius Cicero'nun *Dostluk Üzerine* (*Laelius de Amicitia*) eseri, hakiki dostluğun doğasını, kaynağını, sınırlarını ve erdemli bir yaşam üzerindeki hayati etkilerini inceleyen felsefi bir diyalogdur.

Kitabın Ana Fikri

Gerçek dostluk; çıkar, çıkar hesabı veya menfaat üzerine değil, yalnızca dürüstlük, karşılıklı erdem, sarsılmaz bir güven ve ruhsal bir birliktelik zemini üzerine inşa edilebilir.

Giriş

Dostluk Üzerine Platon'un diyalogları örnek alınarak yazılmış bir eserdir. Eserde Cicero, dostu Atticus'a selenmiş ve metni ona adamıştır. Ayrıca Cicero'nun fikirlerinde Stoacı etik anlayışının etkisi görülmektedir.

Cicero, dostluğu sadece hoş vakit geçirmeyi sağlayan bir ilişki olarak görmemiş; hangi karakter temeli üzerinde kurulacağını, sınırlarının nerede başlayıp bittiğini araştırmıştır. Laelius'un Scipio'nun ölümünden sonra yaptığı konuşma, gerçek dostluğun erdem, güven, açık sözlülük ve karşılıklı iyi niyetle yaşayabileceğini savunmaktadır.

MÖ 44'te yazılan diyalog, MÖ 129'da Scipio'nun ölümünden birkaç gün sonra geçmektedir. Baş konuşmacı Laelius, damatları Fannius ve Scaevola'ya dostluğun doğasını anlatır; görüşleri Roma ahlakı ile Stoacı etik üzerine kurulmuştur.

Bu kısa açıklamadan sonra kitabın özetine geçebiliriz.

I

Cicero, gençliğinde Augur Scaevola'dan dinlediği Scipio Africanus'un ölümünden iki gün sonra Laelius'un yaptığı konuşmayı hafızasına dayanarak aktardığını belirtir. Dostu Atticus'un isteğiyle yazdığı eserde, Scipio ile dostluğu dillere destan olan Laelius'u konuşmacı seçer. Böylece öğretiyi soyut bir anlatım yerine tarihsel kişilerin diyaloguyla sunar.

II

Scipio Africanus Roma'ya hizmet etmiş büyük bir devlet adamıdır. Scipio ve Laelius iki yakın dosttur. Fannius ve Scaevola, can dostu Scipio'nun ölümüne metanetle katlanan Laelius'a bunu nasıl başardığını sorarlar.

III

Laelius, dostunu yitirmekten etkilenmediğini söylemesi halinde bunun yalan olacağını: ancak Scipio'nun başına öldüğü için bir kötülük gelmediğini söyler.

Scipio, erişebileceği hemen her şeye ulaşmış; erdemiyle, devlet hizmeti ve özel hayatındaki adaletiyle tamamlanmış bir yaşam sürmüştür. Laelius, birkaç yıl daha yaşamının ona fazla bir şey katmayacağını düşünür. Kendi kaybına üzülürken dostunun iyi talihinden mutludur.

IV

Laelius, ruhun bedenle birlikte yok olduğunu ileri süren görüşe katılmaz ve Scipio'nun erdemli ruhunun tanrılara döndüğüne inanır. Aksine ölümde hiçbir duyumun kalmadığı fikri doğruysa, ölümde iyi bir şey olmadığı gibi kötü bir şey de yoktur. Scipio'nun anısı ise dostlarında ve Roma'da yaşamayı sürdürür.

V

Laelius, dostluğun kurallarını açıklaması istenince, dostluğun insan doğasına en uygun ve hayatın iyi ya da kötü dönemlerinde en gerekli bağ olduğunu söyler.

Gerçek dostluk iyi insanlar arasında kurulabilir.

Laelius, erişilmez bir kusursuzluk ölçüsü yerine gündelik hayatta sadakat, doğruluk, adalet ve cömertlikle takdir edilecek bir yaşam süren; şehvet ile açgözlülüğün pençesine düşmeyen insanlara iyi insan der. Sadece iki veya birkaç kişi arasında tam bir sevgi bağı kurulabilir.

Akrabalık bağı iyi niyet olmadan sürebilir; dostluk ise iyi niyet ortadan kalktığı anda anlamını kaybeder.

VI

Tanrıların bilgelik hariç insanlara verdiği en büyük hediye dostluktur.

Ayrıca dostluğu doğuran ve koruyan en başat etken erdemdir, erdem olmadan dostluk kurulması imkansızdır.

Bir dost sevince ortak olur, sıkıntıyı hafifletir ve geleceğe umut verir. Dostuna bakan kişi, bir bakıma kendi benzerini görür; toplumsal düzen de bu bağı birleştirici gücüne dayanır.

Dostlar mutluluğu büyütür; kötü günleri ise ortak bir paydada buluşturarak daha katlanılır kılar.

VII

Dostluğun sunduğu en büyük ayrıcalık, geleceğe bir umut ışığı düşürmesi ve ruhun zayıflayıp dağılmasına engel olmasıdır. Gerçek dostuna bakan kişi, adeta kendi benzerini görür; bu yüzden fiziksel olarak uzakta olanlar bile yanımızdadır. Dostluk sayesinde yoksullar zenginleşir, zayıflar güç kazanır. Dahası, dile getirmesi güç görünse de, aramızdan ayrılan dostlar bile bir şekilde yaşamayı sürdürür; onların hatırası anılmaya değer, geride bıraktıkları ömür ise övgüye layıktır.

VIII

Dostluğu ihtiyaç hesabından ziyade doğa yaratır. Sevgi, doğanın insana verdiği yakınlaşma eğiliminden doğar; ebeveyn ile çocuk arasındaki bağ bunun ilk örneğidir. Yardımlaşma dostluğun önemli bir sonucu olsa da ilişkinin asıl dayanağı, başka bir insanda görülen erdeme gönüllü biçimde yönelmektir.

IX

Dürüstlüğün gücü, hiç tanımadığımız kişilerde ve düşmanda bile saygı uyandırır. Doğaldır ki içten bağ kurabileceğimiz insanlarda erdem ve iyiliği bulabileceğimizi hissettiğimizde bu ruhumuzu harekete geçirecektir.

Yakından tanıdığımız birinde iyilik gördüğümüzde buna alışkanlık ve karşılıklı ilgi eklenir, sevgi güçlenir. Dostluk fayda beklentisiyle aranmaz; iki taraf da hesap tutmadan vermeye hazır olduğunda gerçek değerine ulaşır.

X

Bir dostluğu ömrün sonuna kadar sürdürmek zordur. Yaşla değişen mizaçlar, çıkar çatışmaları, makam ve şan rekabeti insanları ayırabilir. En ağır sınavlardan biri, bir dostun ahlaka aykırı isteğidir; böyle bir isteğin reddedilmesi eski yakınlığı düşmanlığa çevirebilir.

XI

Dostluk adına vatana ve adalete karşı çıkılamaz. Tarihsel örneklerde görüldüğü gibi kör sadakat suçu haklı göstermez. Erdem dostluğu ayakta tuttuğuna göre, erdemden uzaklaşan bir eylem dostluk görevi sayılamaz; dostun isteği ahlaki yargının yerine geçmez.

XII

Temel kural açıktır: Dosttan rezilce bir şey istenmemeli, dost için onursuz bir şey yapılmamalıdır. Bir kişinin dostunun iyiliği için devlete karşı suç işlemesinin hiçbir gerekçesi olamaz. Bir yakınlığın sağladığı sözde koruma, kamuya karşı sorumluluğu ortadan kaldırmaz.

XIII

Dostlar birbirlerinden onurlu davranışlar istemeli ve yardıma gönüllü olmalıdır. İyi öğüt gerektiğinde açıkça, hatta sertçe verilebilir; dost da bu davranışı ciddiye almalıdır.

Kimileri keyfini bozmaması için aşırı dostluklardan kaçınılması, kimileri ise dostluğun koruma ve yardım görme amacıyla istenmesini uygun bulur. Bu yaklaşımlar yanlıştır.

Laelius'a göre dostluğu yaşamdan çıkarmak isteyenler Güneş'i Dünya'dan çıkarmak isteyenlere benzerler; halbuki dostluktan daha iyi ve daha güzel bir şeyimiz yoktur.

XIV

Kaygıdan bütünüyle kaçma isteği, insanı dostluğun yanı sıra erdemin gerektirdiği duyarlılıktan da uzaklaştırır. Dostunun acısından etkilenmek zayıflık sayılmaz. İyi bir karakter başka bir insandaki erdemle karşılaşınca sevgi doğar; benzerlik, karşılıklı iyilik ve şefkat bu bağı derinleştirir.

Fayda dostluğu doğurmaz; dostluğun peşinden gelir.

XV

Güç ve servet içinde yaşayan tiranların çevresinde güven bulunmadığı için gerçek dost da bulunmaz. Talihin yükselttiği insan kibirlenip eski bağlarını bozabilir, fakat satın alınabilen hiçbir şey sadık bir dostun yerini tutmaz.

XVI

Laelius, dostluğun katı bir karşılıklılık hesabına dayandırılmayacağını savunur; karşılıklı aynı hisleri besleme, eşit iyi niyet gösterme ve bireyin kendine verdiği değeri dostundan da birebir görme şartını içeren üç düşünceyi reddeder.

Dostlar bazen kendileri için yapmayacaklarını birbirleri için yapar. Bunun yanında gerçek dostluk pazarlıksız, zengin ve bereketlidir. En önemlisi ise umutsuzluğa kapılan kişiye kendi yargısından daha çok değer vermeyi gerektirir. İnsan, ileride nefret edebileceğini düşünerek sevmek yerine dost seçerken dikkatli olmalıdır.

XVII

Dostluk düzgün karakter, ortak amaç ve güven üzerine kurulmalıdır. Laelius, dostun hayatını veya itibarını korumak için ahlaki çizgiden ancak büyük bir utanca yol açmayacak ölçüde sapılabileceğini söyler. İnsan dostunu aceleyle seçmemeli; para, makam ve felaket karşısındaki tutumunu zaman içinde tanımalıdır.

XVIII

Dostluğun değişmez ve sarsılmaz temeli güvenilirliktir; bu yüzden samimi, aynı duyguları paylaşan ve benzer düşünen kişiler dost seçilmelidir. İlişkilerde yapmacılıktan ve ikiyüzlülüğten kaçınmalı, dosttan asla kuşku duymayıp dışarıdan gelen suçlamalara karşı savunulmalıdır. Bütün bunlar konuşma ve tavırlardaki tatlılıkla taçlandırılmalıdır.

XIX

Yeni dostlar asla eskilerin yerini almamalıdır; çünkü yıllanmış şaraplar gibi eski dostluklar her zaman en tatlısıdır. Yine de umut veren yeni dostluklar küçümsenmemelidir. Arada konum farkı olsa bile, dostlar arasında karşılıklı eşitliği gözetmek en temel kuraldır.

XX

Daha aşağı konumdaki dost kıskançlığa kapılmamalı, daha üstün olan da tevazu göstermelidir. Yardım, verenin gücü ve alanın taşıyabileceği sorumlulukla ölçülür. Olgunluk çağında karakter uyumu gözetilmeli; aşırı bağlılık dostun gelişimini engellememeli ve taraflar birbirlerinden neleri isteyebileceklerini bilmelidir.

XXI

Zararlı bir dostluk, ağır bir haksızlık yoksa birden koparılmak yerine yavaşça çözülmeli ve düşmanlığa çevrilmemelidir. Bu yüzden insan yakınlık kurmadan önce karşısındakini tanımalıdır. Çıkar için seçilen kişi gerçek dost olamaz; dost, insanın kendisi için sevdiği bir “öteki ben”dir.

XXII

İyi bir dost arayan kişi önce kendisi iyi bir insan olmalıdır. Dostlar birbirlerinden yalnız doğru ve onurlu davranışlar istemeli, sevginin yanında saygıyı da korumalıdır. Dostluk kusurların ortaklığı değil, erdemlerin yardımcısıdır; bu nedenle kişi birine değer verdikten sonra düşünüp taşınmak yerine, düşünüp taşındıktan sonra birine değer vermelidir.

XXIII

Farklı hayat anlayışlarına sahip insanlar dostluğun değerinde birleşir. İnsan kalabalıktan kaçmak isteyecek kadar sert bir karaktere sahip olsa ve maddi ihtiyaçları eksiksiz karşılansa dahi yaşadıklarını paylaşacağı birini arar. İnsan doğası yalnızlığı hiç sevmez; yakın bir dosta sahip olmadan en basit doğal hazların bile keyfini süremez.

XXIV

Dostluktaki karmaşık kırgınlıkları bilgelikle yönetmek ve güven duygusunu korumak esas olmalıdır. Hatalara körü körüne göz yummak dostu uçuruma sürüklerken, hakikati dile getirmek nefret doğurabilir. Bu yüzden dalkavukluktan kaçınarak eleştiriler nazikçe yapılmalı; kulaklarını gerçeğe tamamen kapatmış bir insanın hiçbir kurtuluş umudunun olmadığı asla unutulmamalıdır.

XXV

Gerçek dost hem uyarır hem de uyarılmayı sabırla kabul eder. İkiyüzlülük, hakikati örttüğü ve ahlaki yargıyı bozduğu için dostluğun en büyük tehlikelerindendir. Her söze onay veren değişken kişi, ruhların güvene dayalı birliğini kuramaz.

XXVI

Topluluklar bile samimi söz ile popülist pohpohlamayı zaman zaman ayırt edebilir; dostlukta hakikatin ölçüsü daha da yüksektir. Açık bir yürek olmadan sevginin gerçekliği bilinemez. Dalkavukluk özellikle kendi büyüklüğüne hayran olan ve hoş sözleri gerçeğe tercih eden kişide etkili olur.

XXVII

Dostluğun temelini oluşturan yegâne unsur, hiçbir çıkar veya menfaat beklentisi gözetmeyen karşılıksız erdemdir. Kuşaklar boyunca kurulan samimi bağlar insan hayatını güzelleştirirken, Scipio'nun ölümsüz hatırası ve paylaşılan entelektüel değerler ölümün ötesinde de varlığını sürdürmektedir. İnsan ilişkileri doğası gereği kırılgan olsa da erdem, sağlam dostluğun en sarsılmaz ve güvenli temelidir. Laelius'un vurguladığı gibi, erdem her şeyin üzerindedir; çünkü onsuz ne gerçek bir dostluk ne de hakiki bir mutluluk mümkündür. Bu yüzden erdemi her şeyden üstün tutmalıyız.

Sonuç

Cicero'nun dostluk anlayışında kalıcı yakınlık, insanın önce kendi karakterini kurmasını gerektirir. Sevgi çıkarın önüne geçer; sadakat de ahlaki sınırlar, dürüst uyarı ve karşılıklı saygıyla korunur. Bu nedenle dostluk, erdemli hayatın bir ödülü olmanın yanında erdemin başka bir insanda destek bulduğu ortaklıktır.

1. Erdem Olmadan Dostluk Olamaz

Hakiki dostluk yalnızca iyi ve erdemli insanlar arasında filizlenebilir; çıkar veya kötülük üzerine kurulu bağlar dostluk değil, suç ortaklığıdır.

2. Kaynağı Çıkar Değil, Doğadır

Dostluk bir gereksinimden veya menfaat arayışından değil, insanın doğasında var olan sevmeye ve bağlanma arzusundan doğar.

3. Erken ve Kolay Kurulmaz

Gerçek bir dostluk, zamanla ve karakter testleriyle olgunlaşır; aceleyle kurulan bağlar genellikle ilk zorlukta dağılır.

4. Sınır erdemin kendisidir

Dostluk adına dahi olsa hiçbir zaman adaletsiz, ahlaksız veya erdeme aykırı bir talepte bulunulmamalı, böyle bir talep kabul edilmemelidir.

5. Açık Sözlülük ve Dürüstlük Esastır

Gerçek dostlar birbirlerini dalkavuklukla övmez; aksine gerektiğinde birbirlerini yapıcı bir şekilde eleştirir ve doğru yola sevk eder.

6. Ruhsal Bir Aynadır

İyi bir dost, insanın kendi ruhunu ve erdemini yansıtan ikinci bir benliğidir (*alter ego*); bu yüzden dürüst bir dostla yaşamak yaşam kalitesini artırır.